

Johannis Colandi

Pantheisticon
sive

Formula celebrandae Societatis Socraticae

Cosmopoli 1920

190, E. 16

Maurerische
Bücher-Sammlung
von
GEORG KLOSS.

Manuscript

N° des Catalogs *M⁶ = 1055*

Kloss Bibliogr. N°

881

Pantheisticon.

sive

Formula

Celebrandae Societatis Sacrae

in Tres Particulas Divisa;

Quae

Pantheistarum, sive Sodalium,

continent

I, Mores et Axiomata;

II, Numen et Philosophiam;

III, Libertatem, et non fallendam Legem,
neque fallendam.

Praemittitur

De antiquis et Novis Leuditorum Societatibus.

Ut et de huius Universi infinito et aeterno, Axioma.

Subjicitur

De deiphi Pantheistarum Philosophia sequenda

Ac de Viri Optimi et ornatissimi idea, Disputatio Humana.

Capnapoli. M.DCC.XX.

8. Vol. II. 2. pag. 87. -

61.2^o

Leatori Philomuso et Philalethi:

T. P.

Janus Junius Logaresius.

Novam Societatem novamque Formulam, qua melior et sapientior, semper
laetius et summe contentus fras, tibi exhibeo (Leator ingenui) tam Humano generi optime
cupiam, quam aeternae Veritati addictissimus. Quae siue forte sua vera haec nunc
in lucem praeferant, nec mea interest narrare, nequa forte refert. De rebus huius,
magis ex scriptis iudicium est ferendum, cum nulla eis extrinsecus arcedere possit
auctoritas, neque auctoritas. Contrariatur scientiae vulgus hominum, atque effectus
eius infestatur. Sed ut egregie docet Seneca & nihil magis praestandum est, quam
ne, pecorum ritu, sequamur antecedentium gregem; pergentes, non qua secundum
est, sed qua itur. Et, paucis interjectis, & cum unusquisque mavult credere quam
iudicare, nunquam de vita iudicatur, semper creditur; versaturque nos et praecipitat

de vita laeto. cap. 1.

predictas per manus error, alienisque proximis exemplis. ³ Quid ergo facerendum
 restat? Vanabimus, inquit, si modo separemur a cunctis. ⁴ Nam, ut idem paulo post in-
 culcat, & argumentum pessimi verba est (cap. 2.): nec, dicente Marco Tullio, quicquam
 est tam valde, quam nihil friv, vulgare. Effecim, ut eodem utar auctori, Philosophia paucis
 Multitudinem confecta ipsa fugiens, eique infi et suspecta et invidia: ut
 vel, si quis universam velit ut superare, secundo id Populo facere possit; vel si in eam,
 quam nos maxime sequimur, cunctis invadere, magna habere possit avaritia reliqua,
 rerum Philosopharum disciplinis. ⁵ Tu vero, lector (si Rationem, non consuetudinem,
 ducem tuum velis) omnes humanas vases infra te positas reusis; potentiam
 quacunque domum sit, aequo animo feres; nullam ambitionem, et videntem invidiam,
 procul fugabis; perituros contemnes honores, ipse brevi periturus; jucundam deus
 vitam et tranquillam, nihil admirans aut horrescens; illudque Virgilianum jure
 merito asumpsis.

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas!

Atque motus omnes, et inexorabile fatum,

Subiecit pedibus, strepitumque licetorantis avari. (Georg. II, 490)

Cuius, perlegendo Pantheisticon hoc, sis: et postquam noveris Philosophicam
 hic, non Theologicam dari Societatis descriptionem (alia etenim res est Naturalis
 explicare, alia Religionum tradere) valeas te atque sapere jubeo

Anno aerae vulgaris M. DCC. XX.

Auf der Stadtbibliothek Heterodox. 213. befindet sich auf der Waagischen Karte,
 ist das Feinglas, welches in der Waagischen Karte zu sehen ist.
 für das Feinglas (Waag?) steht auf der Waagischen Karte.

Jah. Calandus, hujus libri auctor, exemplum hujus scripti Anglo Viri

clari nominis mittens sequentia inscribat:

O. Lempertus Barck, qui reficis et reareas vires deficientium:
 adis nobis in populo paucissimum, Amen.

Pantheisticon sive formula celebrandae
 Societatis Sacrae, in fin. Pantheisticon
 Divisae, Cosmopolis (Lond.) 1720. 6. pag.
 folio 3. pag. 89.

pag. 89. XVIII. Quodammodo (ut in ordinem jam redeam) Philosophia apud Pantheistas, sicut apud
 antiquorum sapientissimas, dividitur in litterariam vel popularem et depravatam, atque Interviam vel

puram et genuinam; nulla inter eas exortitur discordia, si Socialium quilibet paternam profectum
 haereditatem (modo non omnino falsa sit) vel eam quae ubique stabilita est. De Scholasticis qui quilibet
 nunquam disputant: arbitantes in Axiomaticis nihil esse illo ceteri dicitur, praevidetur, loquendum
 cum Vulgo et sentientium cum Philosophis. Si vero contingerit, ut paternam aut legibus sancta religio,
 tota aut aliqua ex parte fascinosa sit; atrox (exempli gratia) vel obscura, tyrannica, vel alia liber-
 tatem denegans; tunc ad indignam incontinentem, et perniciem, et liberorum se transferat, Socialibus

jus passus est. Non cogitandi tantum, sed etiam agendi libertatem, omni abominata licentia, mor-
 dicus fuerit; cunctis Tyrannis (sive illi Monarchae sint despoticis, vel Optimates oligarchici, vel
 anarchici Demagogi) insensibilis. Parisiis plurimum versatur; etiam Venetis, in omnibus Hol-
 landiae urbibus, maxime certe Amstelredami, et nonnullis (quod mireris) in ipsa Curia Romana:
 sed praecipue, et praecipue locis amicis, Londini abundant; ibique sedem, et quasi aulam, suae
 deitatis collocant. Non in de Britannica Societate haec, non de Ingeniosorum Academia Galliae,
 neque de tali conventu aliquo publico verba facere, manifestum est. Convinco, ut diximus, in istis
 erunt Pantheistae moderata et honesta, non luxuriosa et turpia; non propter dapes et dolores,
 sed propter amicum ceterum delectationemque sermone. Nulla illis perpotatio, nullus alia
 vel tepidae lesus; non tibicines aut saltatrices, non psallitiae, non sambucistriae, nec convivia lu-
 dicana et jocosissima oblectamenta. Lavacra sunt iis, et balnea, sermo eruditus et non
 impostum jaci. Haec Coenae, ut semel dicam, non sunt Epicurae aut Epicuranae; sed perneae,
 simplices, et elegantes: ubi frugalis mensa sed mitis, ubi Concio sed munda suppellex; ubi
 fons exparvato saepe, sed abducta nunquam. Ibi domum ministris et famulis (ut prophanis et

indebitis) procul amatis, postisque, maxime ceteris, probe exclusis, varia seruntur de variis rebus
 collaque. Ut vinum, ita et oratio omnibus est communis. Quasi aliquid, praeter arguta
 sorte oblato, solvenda laetui proponitur, ut in Symposio Platónico: vel, ut in Xenophonto, fin-
 gati penum, vel a se ipsis vel ab aliis sibi impositum, absolunt. De serijs et gravibus sine con-
 fusione, de ludicris et jocosis sine levitate, disputant: de nemine, inquam, dignissimum uni cog-
 natione ferre inchoantur et disputationes, acque rebus mediocribus gratissima nascentur
 intermedia.

XIX. Quod ad ordinem pertinet, qui in Societatibus hisce observatur, Modice
rationem habuit, eodem plane jure gaudentem, quae apud Graecos olim et Romanos. Assunt quaque
 vice omnes atqueque loci Sociales, in aliquis morbo, vel itinere, vel alia de causa facile exori-
 enda contineantur. Est et illis, quod memoratu dignissimum festique deusinus,

formula celebrandae Societatis Sacrae.

Inposita est haec formula, quae Societatis leges, axiomata, planis continet, quamque statim
 oculis subjiciamus. Semper una legibus. Postea in unaquaque Congregu, ordinario quidem
 prima vel ultima; praefante Modice, ceteris vero respondentibus, ac inter se conat-
 uentibus. Alternatim plerique; secundum Virgilianum illud, Homero prius suggestante;
 & Novae & de deo, apud Homerum & de deo. Iliad 1, v. 604. Videntur et Hymn in Apoll. v. 89

Alternis dactis, amant alternis laudare. Catag. III v. 89

De deo & de
 & de deo & de
 & de deo & de

Resp. Laetantur Xenophon,
protandique rapti labunt.

53 Mod. Mentem ergo maxime,
Virtutem vero maxime pascamus.

Resp. Requiem et bennum est.

Mod. Libamus gratias.

Resp. Peculis posuimus minantibus
Viris Particulas Primae.

54 Particula Secunda,
continens Sacralitatis Nomen et Philosophiam.

Modiporator. Praefatum aucto Pulchrum.

Respondent. Elusa tutaque sunt omnia.

Mod. In Mundo omnia sunt Unum, Unumque est Omne in omnibus

Resp. Quod Omne in omnibus, Deus est;
Retinens ac immensus,
Neque genitus neque interitus.

55 Mod. In eo vivimus, movemur, et existimus:

Resp. Ab eo natum est unumquodque
In eum denuo revoluturum,
Omnium ipse principium et finis.

Mod. Carmen accinamus de natura Uniuscuius.

Modiporator et Respondentes.

Quicquid est Haec, omnia animat,
Format, alit, auget, creat;

Sequitur, recipitque in se omnia;

Omnium idem est Pater;

Individuumque omnia, quae oriuntur

De integro atque eodem occidunt. (Petrus ep. de Divin. l. 1. cap. 54.)

Aligandoat hoc.

Omnia montali mutantur lege Creati;

Ne se cognoscant Ennas, vententibus annis:

Indutas variant facies pro secula Gentes.

Qui manet incolomis Mundus, suaque omnia servat;

Quae nec longa dies auget, minuitve fenestras:

Nec metas punctata currit, cursuque fatigat.

Idem semper erit, quoniam semper fuit idem;

Non alium videre patres, aliumve minores

despiciunt: Deus est, qui non mutantur in aeternum (Mandili l. 1. v. 585)

Modiporator. & O vates, Philosophia dux! O Virtutes indagatrix, expultrixque Vitiis.

Num! Quid non modo nos, sed omnino veta hominum sine te esse potuisset?

Tu Urbes peperisti, tu dissipatas homines in societatem vetae convocasti.

Tu eos salo se, primo convivis, deinde conjugis, tum lotiarum et vocum can,
muniarum junxisti. Tu inventrix legum, tu magistra morum et disciplinae facti:
ad te confugimus, a te opem petimus, tibi nos penitus tradimus. Effractum unus dies
boni, et ex praecipitis tuis actus, peccanti Inimicitiae anteponimus. Lapsus igitur
opibus potius utamur, quam tuis? quae et Vitas Tranquillitatem largita nobis eo,
et Exarum Montis fastidisti. (Cicero, Tuscul. l. 5. cap. 2.)

57 Resp. Natus est aera et prima Lex; Lex, hincque vices.

Mod. & habita enim putare (quoniam in Libali saepenumero victis) eos, qui ali,
qui inire sceleraque commiserint, agitari et potestati feriarum tradis ac,
dentibus. Sua quaque fraus, et suus terror maxime vocat: suum quaque
scelus agitat, amentiaque afficit. suae malee cogitationes, conscientiaeque
animum terrent. Haec sunt Supra affluere conestitque ferias. (Cicero, Acad. pra. l. 1. de Republica, cap. 2.)

Resp. Ad beatum vivendum saltem sufficit Natus, suaque sibi est vices ample moros

Mod. Quod Hoxestam; id saltem Bonum est.

Resp. Nec aliud Ulle, quam quod Laetabile.

58 Mod. Canon Philosophicus nunc distincte legendus, et a vobis (Vates dilectissimi)
attenti perpendendus ac judicandus est.

Resp. Naturae rerum ut secunda contemplato,

Sic est utilissima scientia:

Attendimus itaque, Perpendemus, et judicabimus.

Modiporator. De Natura aeternam ita docbant (veteris Philosophi)

ut eam dividerent in res duas: ut alia efficiens, altera autem
quae hinc se praebens, ea quae efficiuntur alicuius. Prae, quod
efficiunt. Vm esse consuebat; in eo autem quod efficiuntur,
Materiam quandam: in utraque tamen utrumque. Neque
entem Materiam ipsam calere potuisse, si ulla Vi con-
tineretur; neque Vm sine aliqua Materia, nihil est omne
quod non alicubi esse cogatur. Lex ex utroque, id est, ex
pur, et quasi quodammodo quondam, nominabant.

Ex eum igitur qualitate sunt aliae principes,
aliae ex his entes. Principes sunt uniusmodi, et sim-
plices: ex his autem entes variae sunt, et quasi multi,
poros. Itaque Lex, Ignis, et Aqua, et Terra prima
sunt: ex his autem entes, Animantium formae, earum,
quae rerum quae cognuntur a Terra. Ergo illa similia,
et Elementa, dicuntur a quibus Lex et Ignis moventur
viri habent, et efficiunt; reliquae partes accipiendi
et quasi patienti, Aquam dico et Terram.

Cicero Academ. Quae l. 1. cap. 61
1. Vis quidem Mater est: nam ut nulla
Vis sine Mater, sic Mater omnis Mater,
vix Vis se crearet. Lapsus vero ali-
quanto pro Materia late peritissimam:
sic significat a plurimum partem,
non quondam Materiam + plurimum
substantiam simpliciter constantem;
unde venit, ut Materiam et loquens
saepissime confundantur

2. Lex, Ignis, Aqua et Terra,
non nisi inappropriato pro Elementis
accipiuntur, ut in Diatriba praec.
mixtae affluunt. Nec pati dicuntur.
Tum Aqua et Terra, quasi unquam
absolute quiescant; sed quia Mater
in his non aequae sensibiles est
obvius, ac in Igne et Aere.

sed subjectam putant omnibus sine ulla specie, atque carentem omni illa qualitate, Materia quandam, ex qua omnia expressa atque perfecta sunt; quae tota omnia accipere possint, omni utique modis mutari, atque ex omni parte: eaque etiam interire, non in nihilum, sed in suas partes, quae infinite secari ac dividi possint; cum sit nihil omnino in rerum natura minimum, quod dividi nequeat.

Quae autem movetur, omnia intervallo moveri quae interea itum infinito divides possunt; et cum ita moveatur illa vis, quam qualitatem esse diximus, et cum sit ultra introque versetur, et materia ipsa tantum mutatur eam mutari putant, et ita effici quae appellantur qualia: e quibus, in omni natura rebus, rebus et continuata cum omnibus factis partibus, est factum esse mundum; extra quem nulla pars mat. rebus sit, nullumque corpus.

Partes autem esse Mundi omnia quae insunt in eo, quae natura sentientis conscientia; in quo Ratio perfecta insit, quae sit eadem simpliciter; nihil enim valentius esse, a quo intereat; quam vine, animam esse divinam Mundi, eandemque esse Mundi, Sapientiamque perfectam, quem Deum ap- pellant.

Omniumque rerum, quae sunt ei subjectae, quasi Prudentiam quandam, procurantem coelestis maxime, deinde in terris ea quae pertinent humana, quam intendum dispositam appellant: quia nihil ab eis potest, atque ab ea constitutum sit, evenire; quasi sa- ltem, et immutabilem continuationem ordinis Legis, interit. Nonnunquam quidem hanc Fortunam, quae efficiat multa improvisa heer, nec opinata nobis; propter abscuritatem, ignorantiamque Causarum. Respond. De natura Efficientis, plusquam Effecti, non est cur imposterum dubitemus.

Mat. Coelestis Animarum foris est celebrandus, qui in maxima fortitudo et minima.

Mat. perator et Respondentes. Esse apibus partem Divinae Mentis, et Haustus Aetherei divine: Deum namque tre per omnes. Terraeque, tractusque maris, coelumque profundum, Hic peredes, armata, viros, genus omne ferarum, Quemque sibi Lenues nascens accipere Vitae: Sustinet huc reddi deinde, ac resoluta refecit Omnia; nec Machi esse lorum, sed Vina volante Syderis in nummum, atque alto percedere caso.³ (Virgil. Georg. lib. II. v. 220)

3. Materia prima sunt omnes illae cuiuscunque speciei partes in superabiles, quarum conjunctione et diffinitione sunt omnia mista corpora. Hac inde est, rebus in se invicem resolvuntur, salvo tamen simplici partibus constitutibus; quae neque dividi possunt, neque in nihilum reduci.

4. Determinationum intervallo in causa sunt, quales si omnia sunt in perpetuo mat., nec unicum in Universo datus punctum absolutum quiescent; nulla tamen motus species sit infinita, quomodo Ratio infinita recte divi po- terunt omnes motus simul summi.

5. Universi partes vel integrantes sunt vel constituentes, nulla interea vacuo, a quarum motu et affectionibus divina perfecto exortitur Harmonia; quae nulla valentia causa dissolvi possunt, cum nulla telis extra Latum existat infinitum.

6. Vis et Luigia Totius aliquando insignitus nomine Providentiae, quae coelestia quecunque antecessoria ita arcti- nantur, ut omnia summa ratione sint disposita; nec casui aut fortuna locus ulius re- inquatur, sed quodlibet sponte, nihil agit recte.

60 Modipexator. Commemorantur nunc proci vero forminaeque, Obca que recte praecipunt aut fecerunt.

Resp. Ut nam Exemplo suo, quam doctrina, proferat nobis.

Mat. Almus Selomo, Chalo, Anaximander, Xenophanes, Melissus, Origenes, Socrus, Pannides, Mararchus, Confucius.

Resp. Sic proferat nobis.

Mat. Alma Acobahra, Chano, Pamphila, Cinellia, Hypatia.

Resp. Sic proferat nobis.

(Socrus, Plato, Xenophon, Cato et Varro, in prima Cornucae Particula laudati sunt.)

Mat. Laudentur reliqui doctus Philosophantur Sanctorum famularumque Veritatis reconduntur.

Resp. Laudentur lacedaebites et honorantur.

61. Mat. Libemus Musis.

Resp. Poculis posuimus medicamentis.

Genis Particulae Secundae.

Particula Tertia.

62 continens Sacralitatis Libertatem, et non fallentem legem, neque fallendam.

Modipexator. Ut sit Meno lana in lappae sano Usque optandum est.

Sic ut ita non leviter deservenda.

Sic unquam timenda Mors est.

Resp. Nihil magis optandum: Utque haec eveniant semper amittendum.

Mat. Lacte horreo modulataque caninus.

63 Modipexator et Respondentes.

Et justum et tenacum propositi virum.

Non livium audas prava subentium,

Non vultus stantis tyranni,

Mente quodet solida; neque Auster

Sua inquieti turbidus heriae,

Nec fulminantis magna Iovis manus:

Si fractus illebatur orbis,

Impavilum feriunt ruinae.

3. Resp. Ador. lib. III, v. 200.

Mat. Sapientibus antiquior est Lactitia, quam Lucrum.

Resp. Lactitia libet est; Tristitia Servi indivium.

Mat. Præstat namini imperare, quam alicui fervere.

Resp. Sine Corve enim vivere honeste habet.

Cum Domine vivendi nulla conditio est.

Mat. Ut Legibus parare neceps est, Nam sine his nil proprium aut tutum.

Resp. Legum idcirco Servi sumus, Ut Libri esse possimus.

64 Mat. Libertas tantum distat a Licentia,

Resp. Quodum a Libertate Licentia.

Mat. Quod ignotus (aequalis maestantissimi) animis Præcipite, et seculi super prae- stare, Normam certissimam bene vivendi, bene memendi, omni que omino

Sodalitatum privatorum, seu lectorum conuersione, apud Graecos et Romanos, indolem, exornationem, nomina, non maiori cum breuitate quam perspicuitate, in Historia Praelimirari copulauimus: nec interea hodiernae Sodalitatis Secratariae statum aut originem relatinemus, quoniam hoc ipsum nobis est potissimum sciendum sit an, quomodo. De huius Sodalitatis insigni Formula, nunc prius in lucem promota, cuius perspicuae licet ipsorum Sodalium mores minime morosus, concinnas patius et elegantes, imo utroque qualibet et iusta reprehensione, carentes, leges etiam iustissimas conuicti addiscendas sunt, non minus aequae quam prudentes; et libertates illiberae perlegendae, ab omni licentia separatae: quoniam antiquissimum est Sodalibus modestiam, continentiam, iustitiam, et omnimodas uirtutes non exalare curata est, uerum etiam alios etiam ad eas exorandas, tam uerbo quam exemplo, accendere. Sed humana haec omnia humane pertractant:

Ridesint sine felle socii, nec mane timenda
libertas, et nihil quod tacuisse uelis.

Maestral. Epig. 8, 18.

Religionem eorum autem ad ueritas simplicem, claram, facilem, intermixtam, et praeclaram, non faciatam, emphaticam, acerbissimam, incomprehensibilem, aut mercenariam; non am, mas inuolucris laetantem fabulis, et superstitionum spurcitia, diuitiis, aut ludibris
77 inuentum; non privato, inquam, aliquis famulae vel factionis conuictio, aduersus communem utilitatem, inferentem; neque ferus sententiarum (diminutio uiri probi sunt et pacis) infamantem, aut infestantem, multo minus torquentem aut exorantem. De huius exornando non est quod diximus prolixius. Naturae Mystice ac Hierophane, haec merito vocari possunt Pantheistae; nam ueritatem Druidae uirginis religio, res, Sodalitatis ad fructu consonantis (ut auctoritates Pythagorae de reuolunt) quasi, in hac occultarum reum, alterumque exaltant, (Ammonius Tractat. 28, 9). sic ipsam omnino studij praeter incumbunt Sodales Secratariae, quibus maxime inula, praeuincit Druidae et Pythagorae. Sodalitates instituerunt utrique. Non eorum tamen dicata omnia aut facta committunt natri: ubi discunt etiam a Veritate, ibi et ab illis discunt; laudantes ultra quae probamus, et gratias ipsi agentes, quorum opera quomodoque profecerimus.

Sed utroque parum uirtutis Pantheistae, quod duplicem habeant doctrinam. Externam fertiles vel popularum, uelgi praedictis, vel dogmatibus publice pro ueris sancitis, uterque accommodatam; et Internam vel Philosophicam, rerum naturae, ac ipsi adeo Veritati, penitus conformem: quodque secretum hanc Philosophiam, nudam et integram, cum detracta larua et ambage, non nisi (foribus oculis) amicis spectatae probolatis et prudentiae proponant. Quis autem, si non humanae iusta iudicis ac rerum gestarum ignarus, dubitet illas sapienter agere? in praeuincit uero est. Sibi enim contradici, sua placita enorris aut falsitatis, suas ceremonias uanitates aut ineptiae angul, nulla religio patitur, nulla secta. Coelo (si diis placet) ipsi omnia demissa sunt, et si terram maximopere sapiant. Diurna sunt (si credere uis) ac ueter re, quidam summe necessaria; quamvis humana esse liquido appareant, inania insuper et superuacua, monstrata non raro fragmenta: imo plerumque ueteri communi et publice tranquillitati contraria, ut quatuordecim demonstrata sapientia. Inter tot uarias ac differtientes opiniones, si non fieri potest ut eorum nulla, certe fieri non potest ut plus una, uera sit, quod de natura Deorum (2, 6.) dixerunt, acute Lucius Jamblicum observant. Quamobrem Pantheistae, quae eorum est inuolucrum, non aliter cum hominibus deliris et periturius agunt, quam naticulas cum balbutientibus suis alumnis; qui se reges esse ac reginas sibi suauiter imaginantur, insorgue solas parentibus suis esse charas, pulchellos alijs et mire lepidos uideri. Qui infantilis in hisce nugis non abblondantur, ipsi inuolucrum sunt et exosi: qui imperitorum, licet acuti sint, sententis ad amicum non adhaerent, abominabiles sunt ipsis et male habiti; eoque res pro, cedat, ut nullas dignas esse censent consortio, nullo praefigantur humanitatis officio, aqua et igne uiuas uelint intendentes, mortuas poenis afficiendas aeternis. Ut cum Superstitione semper eorum sit rigore, et si rigore aliquando dixerit, cumque uero sapienter eam penitus ex omnium amicis exellere, quod nullo pacto fieri potest, in capum tentauerit: facit tantum pro uiribus, quod uirum facientium restat; ut, euntibus uolvis et respectis unguibus, non ad ludibrium quaquaversum noceat hoc monstrorum omnium pessimum ac perniciosissimum. Viris principibus et politicis, hac animi dispositione imbutis, acceptum referri debet quicquid est ab eis hodie Religiosae Libertatis, in maximum literarum, commerciorum, et eorum concordiae uinculi, inuentum. Superstitionis aut simulatio superum caltoribus, laruatis deo hominibus aut misticulose pijs, debentur displicere, suspiciones, uulgo, rapinae, stigmata, inuolucra, tioris, exilia, et mores. Hinc necessario exiit, ut aliud sit in pectore et privato confesso, aliud in foro et publice conuocato; idque non raro, nec solum antiquis usque, tum: ac, si uerum dicere libeat, magis hoc in usu est apud recentiores, quamvis minus id licet uero hinc proficiantur.

81. Duplici uterum Philosophia sic breviter aperta, non erit intellectus
difficile, inter tot scitarum defensionum (quae abique vigent) et nutuas ergladi-
tiones, utinam non et laenas, securos agere Panthaeistas: qui, nec adeo in hos nec
amare in illas abrepti, saluti Reipublicae et humani generis communi bono, non
partibus non jurgijs student. Lavantibus, sicut, comites monstrabunt viam: sin
hoc nolint, amici cum illis et ex animo vitae commercium exercebunt. Nonnulli
enim ac pro principio ponunt, neque fastidio hominum ullum neque contentui,
propter opinionis indifferentes et inuicuas; habendum: sed, cuiuscunque gentis
sit aut religionis, propter animi dotes et veritatem expetendum; ac, nisi ob vitia
vel morum perversitatem, haudquaquam fugiendum. Remorem ergo aut paucos aut
impono, ab merum animi iudicium, ab diota (inquam) vel facta nulli nocentia,
unquam persequatur Panthaeista: nec alijs, ut hoc facinore se inquirunt, aut
hortator erit aut impulsor. Fraudulentum est Sacrorum, et muliercularum
impotentium, Magistratum in eas incitare, quibus nullum crimen obijcere, nihil
expugnare poterit: nisi quod eorum objecta diluere non valeant, et quod rectius
ipsis et sanctius vivant. At nemo, munus publicum sustinens, huiusmodi vesanis
et lyphaticis auscultabit, si non homo sit superstitione captus; aut qui ambitu,
ore et quaesui manipatis, nullum virtutis et meritis honorem tribuat. Quod
reliquum est, in hoc toti incumbunt Sociales Sacratrici, ut, posthebeti alicuius
laude et approbatio, vivant sua sorte contenti, proprio et non alieno arbitrio; ut ani-
mum virtute, ingenium doctrina exornent; quo facilius meliusque sibi, amicis,
patribus, amicis inserviant; quo centius propiusque ad illam perfectionem
accedant (si nunquam attingant) quam in animo et in voto semper habere se,
notetur, vel sibi comparandam vel alijs imputandam, quilibet uti deus et bonus.
Hujus autem viri optimi et ornatiissimi Ioseph a Cicero, cui tot actum egregia debet
Sodalitas, luculentum suspensum, sub finem primum de legibus. (Lapp. 24. 23. 24)
Legant laudati, et ad hanc se regulam forment.

83. Qui se ipse novit, inquit Cullius, primum aliquis sentiat se habere divinum, sui recognitis.
ingeniumque in se suum, sicut simulacrum aliquod, dedicatum putabit; tantumque munus
decorum semper dignum aliquid et faciet, et sentiet.
84. Et cum ipse se perspexerit, totumque tentaverit; intelligit quemadmodum a
Naturae subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendum ab ipso, animi facultates.
consequi Sapientiam: quoniam principio rerum omnium, quasi adumbratae intelli-
gentias, animo ac mente conceperit; quibus illustratas, Sapientia ducit, bonum virum,
et, ob eam ipsam causam, cernat se beatum fore. Ideas et notions.
85. Nam cum animus, cognitis perceptisque veritatibus, a corporis obsequio indul-
get, quaeque insperet, voluptatibusque, sicut laborem aliquam decoris, appropriet; omnium.
que mortis, dolorisque timorem, effugerit; societatemque caritatis coierit cum suis,
omnesque, natura conjunctas, suas duxerit; cultumque Deorum, et puram Religionem Religio.
susceperit, et exaceret illam, ut orationum, pro ingenii aciem, ad bona diligenda et
reversenda contrahat (quae virtus est providendo est appellata Prudentia) quid eo brevi aut
exagitari poterit beatius? Physica.
Idemque cum coelum, terras, maria, rerumque omnium naturam perspexerit,
eaeque unius generata, quo recurrunt, quando, quomodo obitura; qui in ipsis montes et ea,
duum, quod divinum aeternumque sit viderit, ipsumque ea moderantem, et regentem,
pene praeciderit; sese non unis circumdatum moenibus, popularem alicuius desi-
niti loci, sed circum totius mundi, quasi unius urbis, agnovit; in her ille magnificen-
tia rerum, atque in hoc comperta et cognitione Naturae (Dij immortales!) quam ipse se
nosset, quod Apollon praecipit Pythiae; quam contemnit, quam despiciat, quam pro nihilo
putabit ea, quae vulgo dicuntur amplissima! Cosmopolitana.
Et quae haec omnia, quasi seipsum aliquo, vellebit differendi ratione, veri
et falsi iudicio; scientia et ante quadam intelligendi, quid quaque rem sequatur,
et quid sit cuique contrarium? Dialectica.
Cumque se ad civilium societatum naturam senserit, non solum illa subtili dispu-
tatione sibi utendum putabit, sed etiam fusa perpetua oratione, qua regat populos, qua
habiliat leges, qua castigat improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros; qua
praeccepta saluta, et laudes apte ad persuadendum, eiat suis civibus; qua hortari ad decus,
revocare a flagitiis, consolari possit afflictos; festaque et consulta foatum et sepiendum,
cum improborum ignorantia, sempiternis monumentis prodere. Philosophia.
Quae cum tot res tantaeque sint, quae in ipse in homine perspiciantur ab ipso, Summa sapientia.
qui se voluit nosse, eorum parens est, educatrixque, Sapientia.

p. 447

455

Mais l'auteur de la Vie de Voland assure qu'il n'a jamais écrit une telle Prière.
 Je ne nommerai pas la Personne, et il qu'on m'a dit en être l'auteur, par respect pour
 sa personne, quoiqu'il m'en imagine qu'il n'a eu dessein que de tuer en morale la divinité des
 Philosophes Panthéistes de Mr. Voland, qu'il a pris pour nom des Lyonnais, au lieu que s'étant
 donné pour, fabus et trompeur. Dans le fond il faut avouer, que s'il y a plus d'orgueil et de
 plaisir antérieur, il y a aussi une profanation plus délicate dans cette Prière, que dans aucun
 endroit du Panthéisme. 3

19

[Mr. de la Chapelle donne une suite à l'extrait de cet ouvrage de Laland. Bibliothèque Anglaise Tome VIII p 266 ---

J'ajouterai ici un mot au sujet de la prière dont il a été parlé, et sur laquelle l'auteur de la Vie de Laland le justifie. Mr. de la Chapelle s'est là- dessus. Je soufais volontiers de ce qu'il en est, et je suis bien persuadé, que si l'auteur du Pantheisme ait fait des additions de sa main à quelques exemplaires, il en aurait aussi, misérablement à tant autres, celui qu'on me prête, lorsque j'en fis un autre. Car la Personne, d'allures d'un très bon mérite, était un des amis les plus généreux et les plus compatissants de l'auteur. Bibliothèque Anglaise Tome VIII p 267.

Je ne pense pas qu'on fasse un crime au journaliste de cette petite justification, puis, qu'on doit rendre à tout le monde la justice, qui lui en est due. Laland a desuz sur son compte, sans le charge d'iniquités dont il n'est pas coupable. Réimpression du Traducteur.]

p. 457

Nota L.L. Il mourut le Dimanche soir de Mars 1781/2 sur les quatre heures du matin. L'auteur de sa Vie, p. 88. dit que pendant toute sa maladie il tenait une posture Philosophique; qu'il n'approcha sa mort sans un mélange la modeste crainte, et qu'en mourant il allait exprimer il prit rangi des apôtres, en leur disant, qu'il allait dormir. 3

L'auteur d'une lettre, datée de St. James le 18 Mars 1781/2 et insérée à la p. 90, de la Relation Historique de la Vie et des écrits du très célèbre feu Mr. Jean Laland. Par un de ses amis Londres 1781 in 8, l'auteur de cette lettre dit qu'il s'exprime en ces termes.

« Le pauvre Laland est mort; il a été enterré d'aujourd'hui le 18 de ce mois dans le cimetière de Putney. J'ai appris qu'il demeurait depuis plus de quatre ans chez un Charpentier de ce Village, où il vivait sans retien. Il était atteint depuis longtemps d'un violent rhumatisme, qui s'étant changé en jaunisse, accompagnée de fièvre l'emporta le Dimanche 11 du courant sur les trois heures du matin, dans la 53me année de son âge. Pendant toute sa maladie il a marqué une posture Philosophique, et une entière résignation à la volonté de Dieu; faisant parfaitement qu'il approchait de sa fin; car, comme il me parut un peu plus près de la veille de sa mort, je lui dis que j'espérais qu'il était mieux, à quoi il me répondit sur le change, Monseigneur, je n'espère qu'en Dieu. Quelques minutes avant que d'expirer, ayant regardé sans attention quelques amis qui étaient dans la chambre, on lui demanda s'il avait besoin de quelque chose, à quoi il répondit avec la plus grande fermeté, je n'ai besoin que la mort. 3

Nota M.M. Quelques jours avant sa mort il s'était fait une Epitaphe. Elle était l'œuvre de ces vers.

H. S. E.

Jakobus Lalandus
fuit in Britannia prope Dorium natus,
Ipse Scoto et Hibernia fudit,
Hic Oceanus quaque fuit etalescus,
Atque Germania plus ferul petita,
Prorsum circa Londinum transiegit actatum.
Omnium doctorum excoltas,
Ac doctorum plus eorum finas.
Veritatis propagator,
Libertatis asportator;
Nullius autem scotator aut illius,
Ipsa minis nec malis est inflexus,
Quam, quam elegit, viam peragat;
Utque honestum anteposuit.
Spiritus cum aethereo Patre,
A quo praeclit a lim, conjungatur:
Corpus item naturae redens
Ipse materiam quomodo reponitur.
Ipse vero aeternum est resuscitaturus,
At ibidem futurus Lalandus nunquam.
Natus Nas. 80.
Littera ex scriptis relicta.

